

Кожуховська Ю.В., магістр,
Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського

**СВОЕРІДНІСТЬ ПОЕТИЧНОЇ МОВИ ЯННІСА
ВАРВЕРИСА
В ЗБІРНИКУ "ПАН ФОГГ"**

Стаття присвячена дослідженню поетичної мови творі Янніса Варверіса, що ввійшли до збірки "Пан Фогг". У статті розглядаються лексичні групи, представлені в текстах збірки, антонімічні пари, на основі яких аналізується персонаж Філеаса Фогга, виявляються особливості синтаксису і стилю, досліджується фонетична сторона віршів.

Ключові слова: *новогрецька поезія, поетична мова, Я. Варверіс, "Навколо світу за вісімдесят днів", Жюль Верн.*

Kozhukhovska J., master of philology,
Taurida National V.I.Vernadsky University

**"THE PECULIARITY OF THE POETICAL LANGUAGE OF
YANNIS VARVERIS IN THE COLLECTION "MR. FOGG"**

The article is dedicated to the study of poetic language of works by Yannis Varveris which were included in the collection "Mr. Fogg". The article draws attention to the presented in the collection lexical sets, antonymic pairs, on the base of which the character of Phileas Fogg is analyzed; the peculiarities of syntaxes and style are determined, the phonetic aspect of the collection is studied.

Key words: *Modern Greek poetry, the poetic language, Yannis Varveris, "Around the World in Eighty Days", Jules Verne.*

УДК 811.161.2'373.45:314.151.3-054.72

Козачевська Л., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка
Сидоренко О., к.філол.н, доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЯК
ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ
ТА МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НОСІЇВ-БІЛІНГВІВ**

У статті розглянуто особливості мови української діаспори, що є наслідком впливу білінгвізму, мовної та етнічної асиміляції. На основі

матеріалів засобів масової інформації та спостережень за усім мовленням представників діаспори автор доходить до висновку про динаміку української мови в еміграції та її наближення до варіанту сучасної української мови.

Ключові слова: *білінгвізм, українська діаспора, мовна асиміляція, етнічна ідентичність, мовна інтерференція, мовні запозичення.*

Історія української діаспори пов'язана з різноманітними заходами щодо збереження мови: починаючи від двомовних і суботніх шкіл та закінчуючи постійним обстоюванням українськими спільнотами закордоном важливості вивчення рідної (чи то етнічної) мови. Якщо зараз в Україні кожна особа може використовувати належність до української національної групи як показник національної ідентичності, не розмовляючи українською мовою, то це є важко прийнятним для українців діаспори, які довгий час вбачали в збереженні мови збереження етнічної ідентичності. Тому дослідження мови української діаспори в США та Канаді у ситуації білінгвізму є метою нашої розвідки. Поставлена мета вимагає вирішення таких завдань: визначення наслідків мовної асиміляції, порівняння української мови у діаспорі та в материковій Україні на матеріалі усних та письмових текстів, прослідкувати еволюцію української мови у діаспорі протягом останніх десятиліть.

Щоб визначити місце української мови для носія-білінгва, доцільно спершу порівняти варіанти розуміння поняття рідної мови. Як зазначає Б.М. Ажнюк: "У мовної лояльності білінгвів є два основні виміри: комунікативний, пов'язаний із зовнішніми виявами мовної поведінки, та ідеологічний, зумовлений місцем кожної з мов у системі цінностей даної особи. Їхню взаємодію в мовній свідомості віддзеркалює поняття "рідна мова", яке набуло значного поширення не тільки в повсякденному вжитку, а й у демографічній практиці" [Ажнюк:7]. Сприйняття цього поняття в діаспорі, з одного боку, і в Україні, з іншого, нетотожні. Відмінності починаються вже з того, що український термін "рідна мова" і його англійські відповідники "native language", "mother tongue" суттєво відрізняються за своїм змістом. Англійський "native language" асоціюють з країною громадянства, у якій проживають, коли "рідна мова" – це та, що пов'язана з родом, родиною, а отже, історичним корінням мовця. Тому закономірним є те, що українська мова для емігрантів та їхніх нащадків залишається

рідною. Проте зараз, коли більш активними є друге та третє покоління діаспори, широкоживаними стали назви "ethnic language" (етнічна мова) та "heritage language" (успадкована мова).

Факт асиміляції як українського народу, так української мови з англійською (у випадку нашого дослідження) є природним і закономірним, згідно з теорією мовних контактів. В "Історії українців Канади" М.Г. Марунчак визначає ефект інтерференції таким чином: "Заки прийшло до визнання поняття етнічної ідентифікації в офіційних колах Канади, асиміляційний тиск завдав їй поважних шкід. Це виявилось на мовному відтинку". [Марунчак:465] Утім, на його думку, мовна асиміляція не є тотожною з національною, тобто нівеляцією самої народності, про що говорить така статистика: майже 36% канадійців визнали себе за українців, хоча українською мовою не говорять удома. Ю. Жлуктенко вважає такий погляд не цілком правильним: він зазначає, що якби не залишилось жодної людини в діаспорі, яка б ще розмовляла українською мовою, то можна було б запевнити, що жодної асиміляції не сталося – мова і культура зникли, проте залишилась так звана "ідентичність". [Жлуктенко:50] У такому разі визначення поняття національної ідентичності стає нечітким, оскільки втрачає свої основні складники, якими є мова й культурна спадщина.

Говорячи про процес етнічної асиміляції, варто також звернути увагу на явище "інтересу третього покоління", про яке говорить М.Л. Ганзен: "Що син бажає забути, то внук бажає затримати". [Ганзен:496] Отже, існує така тенденція: якщо певна етнічна самоідентифікація є природною для першого покоління емігрантів, то для другого – вона стає здебільшого символічною. Проте у третій генерації з символічного рівня вона знову переходить до функціонального, тип ідентифікації не має рис голої символіки, а набуває належної форми. Що в синів було ідеологією, накинutoю батьками, те у внуків стає пізнавальною і поцінованою ними історією.

Один із результатів зіткнення двох мов – це ситуація двомовності, яка ускладнюється їх нерівним статусом як у свідомості мовця, так і в мовній діяльності. З лінгвістичної точки зору, за словами А. Мартіне, проблема двомовності полягає в тому, щоб описати ті кілька мовних систем, які постають у контакті; виявити ті розбіжності між цими системами, які ускладнюють одночасне володіння ними і передбачити таким чином найбільш імовірні вияви інтерференції, яка виникає в результаті контакту

мов, і, нарешті, вказати в поведінці двомовних носіїв ті відхилення від норми кожної з мов, які пов'язані з їх двомовністю. [Мартіне:523]

Згідно з класифікацією за видами зв'язку між мовами існує дві форми мовних контактів:

- **дистантна форма** мовного контакту реалізується за монолінгвізму, присутня лише в запозиченнях;

- **"проксимальна" форма** має місце за білінгвізму, безпосередніх мовних контактах. Вона здатна спричинити такі наслідки, як запозичення, модифікації однієї з мов, навіть виникнення якісно нових мовних систем.

З погляду характеру ситуації спілкування серед контактних мовних ситуацій варто розрізнити дві форми:

- **природну**, що виникає у процесі безпосереднього спілкування носіїв різних мов у практиці людської діяльності;

- **штучну**, яка виникає у спеціально створених для вивчення інших мов обставинах – у школах, курсах тощо.

Говорячи про мовні контакти діаспори, визначаємо їх як такі, що характеризуються своєю природністю та проксимальністю, виходячи з вищевказаних класифікацій. Оскільки рідна, етнічна, мова емігранта й мова країни проживання перебувають у безпосередньому контакті не лише в мовній діяльності, а й у мовній свідомості носія цих двох мов. Одним із визначальних чинників самоідентифікації є те, якою мовою людина думає. Зокрема, Б.М. Ажнюк зазначає, що "важливим показником інтегрованості особи в культурно-мовне середовище країни поселення є її внутрішній дискурс – використання однієї чи двох (рідше кількох) мов у неартикульованому (внутрішньому) мовленні, а також користування національною мовою чи її елементами в роздумах, не пов'язаних із процесом говоріння".[Ажнюк:26] Запитання "Якою мовою Ви думаєте, перебуваючи на самоті?" видалось найбільш складним для респондентів. Більшості опитаних притаманна внутрішня диглосія. Залежно від "зовнішньої" комунікативної ситуації спонтанно вмикається відповідний національний код. Комунікативну ситуацію внутрішнього дискурсу характеризують такі ознаки: (1) місце перебування суб'єкта (вдома, на роботі, у транспорті тощо), (2) тема роздумів (родинні справи, стосунки з колегами по роботі, особисте життя, дозвілля, політика і под.), (3) характер

внутрішнього дискурсу (внутрішній діалог з уявним співрозмовником, полеміка, моральні чи філософські роздуми, потік свідомості, молитва, медитація тощо), (4) інерція попереднього комунікативного акту. Для тих, хто емігрував у зрілому віці, думання українською мовою має насамперед ретроспективний часовий напрям: спогади про минуле, думки про батьківщину, дитинство. Для народжених у діаспорі перехід на українську мову має схожі причини, здебільшого, він зумовлений контекстом чи ситуацією, у якій вони перебувають: якою мовою вони щойно розмовляли, читали тощо. Перевага однієї мови над іншою у внутрішньому дискурсі часто залежить від того, яка мова превалює в оточенні мовця. Внутрішній дискурс стає продовженням звукового мовлення чи підготовкою до нього.

У зв'язку з певною діалектною основою (найчастіше це західноукраїнський діалект) та численними виявами мовної інтерференції мова діаспори та мова материкової України помітно різняться. Дослідники говорять про американо-український чи канадсько-український діалект. Зокрема, Д.Г. Струк називає таку мову "юкішем" (Ukish) – змішання української (Ukrainian) й англійської (English). [Струк:71] Самі ж представники діаспори (з опитаних нами) не мають одностайної думки щодо статусу своєї мови. У той час, як частина з них вважає таку мову покаліченою, інші, навпаки, не цураються цих розбіжностей та навіть наголошують на необхідності створення окремого словника для їх кодифікації. Деякі з емігрантів, а особливо другого й третього покоління, зазначають, що українська, якою вони послуговуються вдома, дуже відрізняється від тієї, яку вони чують тут, в Україні. На це маємо дві причини. По-перше, південно-західний діалект є чи не найбільш звичним для мови діаспори і, можливо, навіть основою їхнього варіанта літературної мови, що зумовлено активною еміграцією у 20 столітті саме із західноукраїнських земель. По-друге, запозичення на всіх мовних рівнях входять до норми і не є відчутними для носія-білінгва. Ще одним із важливих аспектів є відсутність впливу російської мови на мову діаспорян. Якщо українська й російська мови контактують закордоном (тут беремо до уваги США та Канаду), то мінімально, і їхній зв'язок має інший характер, аніж на теренах сучасної України.

Лексика є найбільш чутливою серед інших мовних рівнів до контактів з іноземними мовами, тому першою реагує на них,

приймаючи до свого складу нові елементи. Деякі лінгвісти зазначають, що лексика не приймає до свого складу будь-які номінації іноземної мови, а "фільтрує" їх. Зокрема, про це пише В.І. Абаєв: "Коли ми уважно вивчаємо історичні долі різних пластів лексики, ми переконуємось, що в ній наявні деякі досить стійкі елементи, які своєю стійкістю можуть змагатись із найстійкішими елементами фонетики та морфології. Сюди зараховуємо основні займенники, числівники й дієслова, назви частин тіла, щоденних явищ природи, терміни родинних зв'язків, основні соціальні терміни".[Абаєв:64] Отже, існує думка, що іммігрантські мови практично ніколи не запозичують лексем на позначення таких понять, як "розмовляти", "ходити", "співати", так само і для номінації повсякденних предметів і широковживаних понять: "двері" зазвичай залишаються "дверима", а "дерево" "деревом". Однак це спостереження є спірним, оскільки використання англіцизмів в українській мові діаспори є вільним та іноді спорадичним. Наприклад: 1.1) "Це призводить до негативних *консеквенцій*"; 1.2) "*Наслідки* такої допомоги не завжди позитивно сприймаються громадянами" та 2.1) "У цій кімнаті підлога вже *помита*"; 2.2) "*Помануйте* у кімнаті, будь ласка". Англійською це звучатиме так: 1.1) "It can have negative consequences"; 1.2) "The consequences of such help are not always taken positively by citizens". 2.1) "The floor is mopped in this room already"; 2.2) "Mop the room please". Коли в англійській мові використовуємо одну лексему, то в українській маємо варіативність: мовець-білінгв може вживати як англіцизм, так і його український відповідник. Причому це стосується слів, використовуваних у різних сферах: від побутової до ділової, про що свідчать наведені вище приклади.

Необхідність у постійних лексичних інноваціях є органічною характеристикою кожної мови. У той час, як одномовці задовольняють цю необхідність, головним чином, за рахунок внутрішніх ресурсів своєї мови, двомовні мають у постійному резерві другу мову як готове джерело лінгвістичного матеріалу. Одиниці цієї мови, по-перше, вже випробувані в практиці спілкування і навіть засвоюються через цю практику; по-друге, ці одиниці вже мають закріплені зв'язок із явищами, які потребують позначення. Крім того, первинний словник двомовних осіб зазнає постійного поповнення тому, що на нього діє ряд додаткових чинників:

- 1) постійне зіставлення двох мов у практиці спілкування;
- 2) нерівний статус контактуючих мов;
- 3) розбіжності в міцності зв'язків між позначеннями і позначуваним різних мов;
- 4) розбіжності в узуальності позначень.

Щодо більшої чи меншої частотності вживання англiцизмiв та дiалектизмiв, то тут важливим чинником є форма мовлення: усна та письмова. Як показують спостереження, письмові тексти, тим більше, у наш час тяжіють до традиції та лексичного складу мови материкової України. Так само і діалектна основа мови, що мала регіональне забарвлення мови Західної України, зараз стає все менш відчутна. Наприклад, цитати з цього річного випуску канадської газети "Новий шлях": "На Хрещатику вони організували *перформанс* "Гук по корупції""; "Якщо ви маєте вишуканий український *стрій*, то позичте його Софії для конкурсу в номінації "Конкурс національного одягу"". Коли у виданні 2001 року цієї ж газети маємо дещо іншу ситуацію: "Можна не вагаючись сказати, що *ініціатива* проведення конкурсу та урочисте вручення нагород студентам-переможцям стали непересічною подією... Значення цієї акції багато глибше, бо вона об'єднала організовані зусилля *діяспори* та українців Криму..."; "Але була й третя група людей, які виступили проти обох гнобителів українського народу та ворогів української *незалежності*" ["Новий шлях" №2, 2001]; "...стояв старших сержант з купою наших *евіденційних* паперів"; "...мусіли підписати декларацію, що *резигнують* за свого старшинського ступеня" ["Новий шлях" №11, 1995]. По-перше, досить часто наявні випадки вживання відмінного від сучасного українського правопису: *діяспора*, *ініціатива*, *незалежності*. Знаходимо значну кількість англiцизмiв, які мають українські абсолютні семантичні дублети: у вищенаведених прикладах "*евіденційні папери*" – мають на увазі документи, що посвідчують особу, "*резигнувати*" – відмовитись, зректись. Отже, зараз спостерігаємо динаміку у розвитку писемної мови діаспори, її наближення до мови материкової України. Зміни зумовлені такими причинами: по-перше – вагома частка літератури закордоном твориться четвертою хвилею емігрантів, які є носіями сучасної української мови. Другою підставою для змін у писемній мові є те, що діаспоряни, розуміючи різницю між мовою, якою користуються

вони, і тією, що є вживаною на теренах сучасної України, навмисне намагаються наблизити перший варіант до другого.

Окремий момент – "language switching", перемішування мов, або "перескакування між мовами" [<http://ukietalks.com/Blog/2007/04/24/mova-wiki-switching-languages>]. Це лінгвістичний феномен переходу з однієї мови на іншу під час розмови носіїв двох мов. Раніше вважалося, що "перескакування" між мовами не підпадає під семантичні правила. Деякі лінгвісти не згодні з цим. З одного боку, "перескакування між мовами" є лексичною необхідністю певних груп носіїв декількох мов. Втім, перемішування мов – це стала форма спілкування, яка залежить від того, де і між ким відбувається розмова. Українці Канади жартома називають цей феномен перескакування між українською і англійськими мовами half-навіл (халф-навіл). Приклад діалогу українців в Канаді: "- So, how are you doing, Наталя?" "- Not bad, Marta. Just came back з недільної служби у церкві." Меншою мірою, але все ж наявний цей феномен у стилі засобів масової інформації: "**March Break!** Милі слова для школярів, бо означають: Воля! Ігри! Подорожі! Табір! Але для одних – це поїздка на лежача, для інших – подорож у теплий край, а для дітей на денному таборі "**Ukie-Camp**" – навчитися "Як було колись" ["Новий шлях" №13, 2013, с.10].

Отже, зумовлена об'єктивними причинами мовна асиміляція має місце серед української діаспори, що виливається у численні запозичення та перемішування мов. Необхідно зазначити факт еволюції у писемній мові діаспори та її наближення до сучасної української мови: змінився правопис, зменшилось вживання діалектизмів та кальок з англійської мови. Щодо усного мовлення, то воно є істотно відмінним і зберігає свою давнішу форму. Також трансформується характер білінгвізму: якщо для перших емігрантів та їхніх дітей двомовність зумовлена необхідністю, то зараз, коли англійська мова у більшості діаспорян превалює у мовній свідомості та діяльності, білінгвізм – це одна з форм збереження української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абаев В.И.* О языковом субстрате. // Доклады и сообщения Института языкознания АН СССР, 1956, т. IX
2. *Ажнюк Б.М.* Еволюція української мови в діаспорі (етно- і соціолінгвістичні аспекти): . дис. на здобуття наук.ступеня д-ра філол.наук 10.02.01; 10.02.15 / Б.М. Ажнюк. – К., 1999. – 38 с.

3. *Ажнюк Б.М.* Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. Ажнюк. – К.: Рідна мова, 1999. – 451 с.
4. *Вайнрайх У.* Языковые контакты: состояние и проблемы исследования. – К., 1979. – 364 с.
5. *Жлуктенко Ю.А.* Лингвистические аспекты двуязычия. – К.: "Вища школа". – 1974. – 176 с.
6. *Жлуктенко Ю.О.* Українська мова на лінгвістичній карті Канади. – К., 1990. – 176 с.
7. *Мартине А.* Новое в лингвистике. // Основы общей лингвистики. – №3. – М., 1963
8. *Марунчак М.Г.* Історія українців Канади. – Вінніпег – Канада, 1991. – 464 с.
9. Студії до історії українців Канади: розвідки та документи до міжвоєнної доби. Т.5 / М.Г. Марунчак. – Вінніпег – Канада: : Trident Press Ltd., 1973-1980. – 299 с.
10. *Danylo Husar Struk.* "Between Ukish and Oblivion: The Ukrainian Language in Canada Today." // First Wave Emigrants: The First Fifty Years of Ukrainian Settlement in Australia, p.67-74. N.Y.: Nova Science Publishers, 2000.
11. *Marcus L. Hansen.* The Immigration in American History.- 1952.
12. <http://ukietalks.com/Blog/2007/04/24/mova-wiki-switching-languages>

Стаття надійшла до редакції 21.04.13

Козачевская Л., студ.,
 Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка
Сидоренко О., к.філол.н., доц.,
 Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЯЗЫК ДИАСПОРЫ КАК ОТРАЖЕНИЕ ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ И РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИЛИНГВА

В статье рассматриваются особенности языка украинской диаспоры, которые являются следствием влияния билингвизма, языковой и этнической ассимиляции. Используя материалы текстов средств массовой информации и наблюдения за устной речью представителей диаспоры, автор приходит к заключению о динамическом развитии языка представителей диаспоры и его сближении с вариантом современного украинского языка.

Ключевые слова: *языковые контакты, билингвизм, украинская диаспора, ассимиляция, этническая идентичность, смешение языков, языковые заимствования.*

Kozachevska L., stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Sydorenko O., PhD, associate professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

DIASPORA LANGUAGE AS A REFLECTION OF BILINGUAL'S LINGUISTIC CONSCIOUSNESS AND LINGUISTIC PERFORMANCE

The article deals with the peculiarities of Ukrainian diaspora language that are caused by situation of bilingualism, ethnic and language assimilation. Having analyzed the mass-media texts and colloquial materials the author makes a conclusion about a dynamic development of diaspora language and its approach to modern Ukrainian.

Key words: *languages in contact, bilingualism, Ukrainian diaspora, assimilation, ethnic identity, language switching, language borrowings.*

УДК 811.581.11

Козоріз О.П., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

АТРИБУТИВНЕ СЛОВСПОЛУЧЕННЯ ЯК ІСТОТНА СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ГІПОНІМІЇ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджуються атрибутивні словосполучення юридичної термінології сучасної китайської мови, висвітлено їх структурно-семантичні особливості та частотні характеристики, запропоновано класифікаційні схеми.

Ключові слова: *атрибутивне словосполучення, гіпонімія, юридична термінологія, китайська мова.*

Важливим чинником змістового упорядкування словника є гіперо-гіпонімічні (родо-видові, категоріально-специфікаційні) і партитивні семантичні зв'язки. Їхня дія поширюється на весь словник, завдяки їм він постає як цілісна ієрархічна структура. При цьому, однак, виявляється, що семантичний простір мови на різних його ділянках "заселено" із різною щільністю і він має різну глибину опрацювання. Це обумовлено різною мірою освоєння,